

Ex decreto N. N. A. A. Vestrarum declaraturus sententiam meam de quibusdam capitibus, neque purgaturus ab imputatione errorum mihi obsectorum, nullam convenientius exordium ducere possum, quam ab eo capite, unde initium mecum disputationis ab Accusatore meo arcescit, & unde reliquum deinde firma controversiarum deducit. Est illud caput de moralitate Sabbati, ejusque cultu, quod ob ritae praxin religiosam pertractari, ipsius Christianismi quam maxime interest. Materiam illam ante annos tredecim non curiositatis prurigne excitatus, sed serie textus Domini, calis, quem pra manibus habebam, explicandi coactus, meditari coepi, id potissimum persequens, ut profanitati dominantis, & in differentia magnis patronis se commendanti obviam irem; & citra ullius hominis infestationem, quam ab existis prorsus abhorream, locorem qua & olim & nunc ad Sabbati sanctificationem pertinerent, conscientiamque fidelium quoad ipsam mutationem tibi in tranquillo constituerent. Neque diffiteor me inter alios autores hanc materiam pertractantes, legis scriptum cuiusdam Georgii Walkeri, Anglicani Theologi, veritatis Orthodoxae contra Socinianos, nos asportis frenui, optimaeque inter Pastores Londinenses tam fama quam ritae, ac quantum scopo quem propositum habebam congrueret, sentum esse. qui cum non tantum accurate qua in hanc rem ab aliis afferentur perpendere, sed nova quaedam neque prorsus invalida fundamenta adjuvenda huic moralitati Sabbati suppeditare videretur, digna tum existimari in qua penitus inquirerem. Ea igitur cum ad unius Scripturae lapidem examinares, & audentius textus verba, connotationem & sensum cum praedicti auctoris mente satis quadrare neque caput ullum dogmatica inter nostros doctrina ei contrariari animadvertere, in eius sententiam prout tunc animus erat, facile descendere. Adcoque, cum nullam in eo quaesita haeresos vixit latere arbitrare, minime illud scriptum occultare volui, sed plerisque mihi animis ac studiis conjunctionibus amicus communicari, & inter eos quoque jam ante octennium, ni fallor, R. Collega meo D. Marefio. Qui cum rescripto mihi testoretur, se hanc pauca eorum postulatis potius quam demonstratis annumerare, tamen manifesta haeresos nihil itum in eis notavit; sed talia iudicavit, qua si olim in publicum emitterem, a me vel elucidari, & explicari mollius, vel defendi possent. Hinc autem nunc tela accusationum texitur. Quarum satis longam seriem cum in disputatione nuper de Sabbato nomine tenus quidem in Walkerum, sed per ejus latus, ut omnes norunt, in me intentata, edidisset, de illo capite praecipue & ante omnia mihi agendum esset, nisi in scripto N. N. A. A. Vestris oblato, litera aciem suarum criminacionum infruere placuisset. Ut igitur velut primo obtutu Lectori speciem praeberet enormiter absurdarum opinionum, & quibus omnia mea essent quam si, nullina, visam ei fuit praemittere catalogo suarum quae mihi affingit Assertionum vetus illud & dudum explosum dogma Biliastarum; cujus primus articulus ita sonat.

1. Biliasterum doctrinam de regno mille annorum post e

post evasum Antichristum, sive de quinta Monar-
chia Anabaptistarum, Fanaticorum & Quakerorum,
adeoque distinctionem prima & secunda resurrectionis
corporea, reuocationem Iudeorum in Palestinam, aliq;
huic opinioni annexa, fundari in Scripturis.

In quo si mihi imputat quacunq; crassiores illi Chiliasae, ut olim Coijul-
torum voluptatibus sibi imaginati sunt, vel hodie Anabaptista, Fanaticis
Kori iis affinia docuerunt, non arbitror apud aequi iudicis homines ullam
porturum. Certe ex iis qua vel scripsi, vel docui, laxo quorundam
passim contraria, nihil simile eruiturum puto. Ceterum ignorare Vir
Scientissimus non debet, fuisse ex antiquis Patribus & Scriptoribus hodieq;
non paucos, qui de Statu aliquo Ecclesiae millenario docuerunt, & eam
non levis momenti Scripturae testimonia produxerunt. Justinus Martire
facit sententiam non singularem quorundam, sed communem omnium
Christianorum. In Dialogo cum Tryphone Iudaeo, sic scribit: $\epsilon\gamma\omega\ \delta\epsilon\ \kappa\iota\ \epsilon\iota\ \mu\epsilon\ \delta\epsilon\ \theta\epsilon\omicron\upsilon\ \rho\epsilon\iota\sigma\tau\epsilon\omicron\upsilon\varsigma\ \kappa\alpha\lambda\alpha\ \kappa\alpha\tau\alpha\ \chi\epsilon\iota\sigma\tau\alpha\ \rho\epsilon\iota\sigma\tau\alpha\ \rho\epsilon\iota\sigma\tau\alpha\ \rho\epsilon\iota\sigma\tau\alpha$, Ego vero & si qui
Christiani secundum omnia capita recte sentientes, et resurrectionem carnis
norimus, & mille annos in Hierosolyma aedificata, & ornata, & dilatata
Abiel & Elias & reliqui pariter confitentur. Post reformationem Piscator
(quos testes alibi contra me citat:) alii eam amplexi sunt, & Daniel
Belgio Ecclesiastes, eandem peculiari scripto defendit, quem nemo propterea
eiecit. P. Walens disputat quidem de Opinione Chiliasarum, non tamen
qui illis accensentur, praecipiti sententia haereticos damnat. Ipse etiam L. P.
meus inter haereticos circa hoc caput, & Dogmatistas ingens discrimen
cum in alia abeat, tamen in his non nisi novum esse affirmat. Nulla
Synodus Belgii Nationalis, quicquam de hoc capite definit. Quid si in
quastione meum iudicium ob varias rationes suspendi, neq; contrarium
resio statuentibus assensus sum, ideo factum, quod haec non viderem
annos adhuc initium sortitos esse. Interim de conditione istorum
huic nectantur conjectaria, uti a me non sunt profecta, nec usurpata, ita illi
quo discutienda, quibus tractare, & in alteram partem definire est
Unicum dubitationis meae produxi argumentum, de Ligacione Satanae, de
tur articulus secundus.

II. Ligacionem Satanae tam absolutam intelligi Apoc:
17. ut per mille annos non sit operaturus in filiis
rebellionis Eps: 2. v. 2. eoque nullum fore toto illo
millenario reprobam & impium in mundo.

Notandum huic primam, loco Apocalypsis non solum ligatum dici Satanam,
confectum in abyssum, & ibidem obfiguratum: qua phrasibus absolutam prius
tidus satis Belgis: Verzegelde. Namelick de deare des afgroets tot verzegelde
si alle dien tijt daer soude waten blijven. Siet die gelycke wijze van doen Van
Matt: 27. v. 66. in het exempel van den kuyl Daniels, en Christi graf. Quam
nem in abyssum Demones deprecari sunt, & impetrarunt quod petierant
qui istis conelligi nec hominibus, nec porcis nocere potuissent. Praeterea
Satana secundum quid tantum intelligatur, nihil peculiare de mille istis annis
quod non perpetuo locum habuerit & habet; quia providentia Dei sic semper

constrictus, ut nequeat seducere eos, qui verè crediderunt. Porro ligationis istius
 eo fine ne seducat Gentes, quod auctores sic statuunt initium, inter ipsos incertum est;
 et dubitant Belgæ Interpretes, sitne à vastatione Hierosolymæ, vel, quia persecuti-
 ones Ethnicæ adhuc ultra 250 annos continuarent, à Constantino Magno demum in-
 choanda. Verùm tunc, ut Veteres ajunt, effusum est venenum in Ecclesiam, à Satana
 nimirum nondum ligato: paulò post etiam sequuta persecutiones Arianorum, gravi-
 res Ethnicis, quæ pari jure initium mille annorum procrastinant; quas brevi interval-
 lo excepit adventus Antichristi in omni efficacia Satanae 2 Thes. 2. cap. in ejus
 regno summam ipse tenet potestatem. Adhuc tempore Constantini longe maxima
 pars orbis terrarum, quicquid ferè extra limites Romani imperii fuit, in idololatia
 Gentili, atq; adeo seductione Satanae perseveravit; imò pars ejus magna etiam nunc
 eidem immersa jacet: ubi cum Satanas, ut inde excluderetur, ligatus non fuerit, omnis
 illa terra portio fortasse ex ipsorum sententia debet dici Abyssus, in qua adeo
 constanter ligatus, claususq; hæret. Verùm R. V. D. Marefius ne quidem Bel-
 gis adsentitur in alterutra parte ligationis ipsorum, sed, quod non basitant repudiare,
 ut ligationis exordium in exhibitione Christi in carnem constitutum, ipse adoptat, nescio
 quo testimonio nixus, nisi quod ipse adducit ex oraculo Diaboli, qui Augusto Imperatori
 responderit, quorum Hebraicum nequitiam sibi attulisse abeundi in Abyssum. Hæc
 tamen si credamus, quid dicamus de historia Evangelica, qua integras legiones dæmo-
 num, extra abyssum vagantes Luc. 8. 31 & varias Satanae cum Christo congressi-
 ones Luc. 4. v. 2, 13. Job. 14. 30, commemorat? Aut si omnis ligatio Satanae
 in abisso pertineat ad defectum oraculorum inter Gentes, de quo defectu responsum
 Apollinis loquitur, post mille annos ligationis solutus, in istis similibusve oraculis
 rursus loqui debuisset: quæ tamen omnia æque nunc ac ante annos 700 silent.
 Enimvero soluti Satanae actiones nos rectius docent de ligationis contraria efficacia.
 Solutus bellum gerit, et geret cum fidelibus, Apoc. 12. v. 17. cap. 20. v. 7. seq. hoc
 verò et egit olim Ephes. 6. v. 11. 12. 1 Pet. 5. v. 8. quo tempore fuit efficax in
 filiis inobediencia Eph. 2. v. 2 & agit adhuc, durante hæc nostrâ militiâ, docente
 Catechesei quæst. 32 & 127. Conjectarium istud, si non operetur Satanas in filiis
 inobediencia, non fore reprobum aut impium in terra, nullum est. Neq; enim in o-
 mnibus peccatis animadvertenda efficacia illa Satanae, de qua Apostolus agit; na-
 turâ humanâ, inde à lapsu depravatâ, ex se Lizaniorum feracissimâ, tametsi hostis
 illius pessimi industria, non faciat eò novam illorum sementem: & ordinariâ immunes
 ab illa efficacia Satanae sunt pii, qui tamen nunquam immunes vivunt à carne
 et corruptione Ephes. 2. v. 2 seq. 2 Thes. 2. v. 9 seq. 1 Job. 1. v. 8.

In duobus sequentibus articulis

III. Mundum futurum, quem Deus non subiecit Angelis
 Hebr. 2. v. 5. esse regnum Chilasticum oppositè ad
 mundum præsentem, qui subest dæmonibus.

IV. In regno Chilastico omnia visum iri subiecta pe-
 nibus Christi Hebr. 2. v. 8.

mibi adscribit, quorum neutrum à me hoc modo propositum. Sed adfringendo argu-
 mento superiori de ligatione Satanae dixi, Angelos illos, quibus non subiectus erit
 mundus futurus, rectè intelligi posse de illis, qui jam adhuc de facto, (de jure enim quis
 ambigit?) Christo subiecti non sunt, hoc est, de malis angelis, qui ab Apostolo adhuc
 suo t

ad hoc suo tempore mundi principes appellatur Ephe. 6. v. 11. 12. Deo
culi excecante mentes infidelium, ne adferantur Evangelio Christi &
Ephe. 2. v. 2. Quod opponit Matthe. 28. v. 18. de potestate omni in caelo
Christo data, de jura ipsius loquitur, cui solutio Satanae nil derogat, observant
tempora, in quibus jam his, jam aliis spoliis eam exuat, Col. 1. 13. Act. 26. 18
ad hanc ordinem temporis quoque pertinet 1. Cor. 15. 25. 26, de ultimo hoste,
defructuro postquam videlicet solutum à ligatione sua Satanam ultima vice
Addit V. Judaeos omnes esse tandem aliquando convertendos
ad Christum & reducendos in Palestinam, ut ibi
Statum suum Politicum ad ideam pristinae suae Reip.
recuperent.

Quam doctrinam de Conversione Judaeorum cum plenis omnibus optimis
premissis in Rom. 11. cap. & de restitutione eorundem in terram, iudamento de
promissam, cum aliquibus non contemnenda autoritatis, innumeris prophetarum
confirmari posse puto: ubi probabile est, non futuros sine ordine politico: sed
ideam pristinae Reipublicae, id gratis dicitur. Prodeat nunc unus Cocceus
Psalm. 48. Sperant Judaei sub Christo Hierosolimam denuo edificandam
Quod sane licet ipsis sperare. Nam Christus dixit, Hierosolimam calcatam
bus, donec finiantur tempora gentium, Luc. 21. v. 24. & Jeremias cap. 31. v. 38
videatur polliceri Hierosolimae reedificationem sub N.T. Quod si fiet, erit
tionis Christi, ut aliae urbes mundi. Ceterum cum de utroque hoc capite
teceberis aut Confessio defuerit, cur non suam cuius privatam sententiam
sine exagitatione aliorum, dum Deus aliter aperiat?

Progreditur jam ad caput primum de Sabbato, cujus institutioni quia
kero praefixeram lapsum Adam, affingit mundi verba (seq. articuli)

VI. Certo certius Adamum esse lapsum sexto die pu-
mi sexagesimo, quo fuerat creatus, atque huic huius
potestati cum ineluctabili veritatis, plura dogmata
Theologica tuto superstrui posse.

quam primo non possit ignorare plures, eosque principia autoritatis Theologicae
sententiam de lapsu Adam die sexto, cum maxime probabilem, & in qua nihil
absurdi respiciat, esse amplexos. Videatur Broughton non solum de sua, sed
a se citatorum sententia compendio id affirmans: de concerta Script. post
argumenta complura, Lux, inquit, qua laet in tenebris, adduxit eorum
homines, ut hoc sentirent. Ubiq. enim locorum haec sententia recepta fuit, Cu-
minem ipso creationis huius die. Sic Judaei omnes: non memini, quoniam legi
quoquam audire, qui esset in alia sententia. Et tamen multi ex ipsis non
apud dicant pro reversione per secundum Adamum. Et Et dicitur Christi
praeferat, in Cron.) semper sic perseverant. Inter Graecos Francus, Broughton
Theophilactus, & Ceteri etas. Pitam est illud inter ipsos de Adamo etiam
quod quaeque ex dicitur, quo die formatus, eodem et eiecit est.
Patres memorem Latinos, Augustinum, Bernardum & plures alios. (Hanc
delicatas mentesq. miras, qui hanc curiositatis insimulant?) Ipsum vulgus
sentit et. Idem pag. 164. Mortuus est Christus die eodem, quo Satana
factus est, in rerum principio Gen. 3. et per mortem abolevit eum, qui mortis
imperium. De Adamo die consentiunt Hebraei, Chaldaei, Arabes, Graeci, Latini
etiam Scripturae aliquot ad hanc rem sunt luculentiores, quam ut torqueri
Neotomici quidam negantes Christum declaratum esse hanc omnium primam

die, vituperant ea, quae ignorant. Ipsum prima matris nostra nomen eos Sans arti,
quam riam ad vitam doctrinam docuisse poterat. Pater Scharpium in Cursu Theolog.
idem asserentem, iudicatur Curt. Scotarus in Heptameron pag. 497. citatis Ce,
idem verbis, haec habet. Sexto die cecidisse Adam, & ejectum esse, eodem nempe quo
creatus fuerat, vulgatio sententia est, quam affirmanti Cuiusdono non audeat contra,
dicere Cörenus, & qua sequuntur. Quin nec ipsi Catechista in Belgio ve,
rentur illud plebi insillare, ut inter alios P. Petrus de Witte Ecclesiastes, Leijden,
fit, in Catech. suo p. 46. Op wat tijt, ofte wanneer is dese vall geschied?
Zonder twiffel op den selfen dag, in welken zij geslapen zijn. & is niet waer,
gesynelick dat sij den Sabbat in dien Staat Gynde hebben gevierd, daer de volgende
dag nae haere gesleppinge al een voorbeelt was van de ruste door Christum te
verkriggen. Caprinus ipse non vulgò & vulgaribus auctoribus creditum, sed passim
receptam opinionem esse scripsit, in eamq; longe prouice esse deprehenditur, quam in
ullam aliam. Quod verò dissenfiancula aliqua horum auctorum à Walkers cir,
ca quosdam lapsum secutas circumstantias in seenam producit, minimè eorudem con,
sentium de die lapsus conuellit, quem uro ore in sextum creationis designant. Ino ipse,
met Antagonista, ut nudi relatum est, in disputatione publica eam sententiam sine peri,
culo admitti posse concessit, modò ei prædictum dogma de Sabbato non superstruatur,
ut videas quo pacto ille prout seena sua seruire existimat, sententias doctorum, modo
desiccat, modò tenere repudiet. Quid autem si illius articulum inuertam.
Certo certius esse Adamum non lapsam die sexto primi Saeculari, quo fuerat creatus
et huic hypothesisi seu indubitata veritati, plura dogmata Theologica tuto superstrui
posse, an plus demonstratum putabit? Quod si neutrum tuto affirmari posse existimat
quid altercat? Certo certius esse quod dicitur, illos quidem asserere verisimile
est, qui sibi à discipulis simpliciter credi volunt; ego, qui id nunquam posco vel iubeo,
istam formulam pro mea non ago: licet omnino fatear lapsum Adami sexto die
open redemptionis, cuius memoria septimum diem deputo, præsupponendum esse.

Jam quod in VII. articulo seu à me dictum refert
 VII. Nobis Christianis sub N.T. videntibus præter
 Baptismum & Cenam alia esse Sacramenta duo,
 Judæam & Diem Dominicum.

mirari satis non possum ejus calumiosum hoc obiectandi studium non apud magnatos
 solum, sed etiam apud simplicem plebeculam, quo me suspectum aut exosum reddere cona,
 tus est, dum eis persuadere satagit, me contra receptam ab omnibus Reformatis sententiam
 de duobus duntaxat N.T. Sacramentis, numeram eorum multiplicare, addito Sacramento
 Judæis & Sabbati. De quibus antequam dicam præmittendum est Sacramenti nomen sibi
 num esse, ab Ecclesia Latina solum usurpatum; à cuius communionem postquam recessum est
 per Reformationem, prout olim consueverat, eadem appellatio in vernaculas quoq; linguas
 & confessiones recepta est, non sine aliqua multorum suspitione, secreta aliquid in casse
 voce erigere, aut vitare. Scriptura aliis utitur vocabulis, nullo autem frequentius
 quam Signi. Ast Signi nomen generalius est, quod variis conditionibus restringendum, quo fiat
 Sacramentum strictissime dictum. Tale in N.T. est, quod à Christo institutum est ad si,
 gnificandam & obfigurandam gratiam Dei in Christo in carne exhibito, quam ipsi contulisset
 atq; hujus generis duo duntaxat sunt, Baptismus & S. Coena. Baptismus quidem obfi,
 gnat admissum in foedus Novum Sanguine Christi sancitum, seu ut Catechista loquitur,
 quæst. 73. nos ablutos esse à peccatis: utpote conspultos Christo per Baptismum in
 mortem Rom: 6. v. 4. S. Coena a. est recordatio mortis Christi, quem pro nobis
 sustin-

sustinuit, & nobis partem per illam reconciliationem cum Deo obfignat. At
Calvinus latiori significatione Sacramenti vocabulum etiam in Ecclesia Christi
supari posse docet, Justit. l. 4. cap. 17. § 18. Sacramenti nomen, inquit,
ejus ratione hactenus discernimus, omnia generaliter signa complectitur quae
Dominibus mandavit Deus, ut certiores securusq; de promissionum suarum veritate
Ibidem affirmat, Sacramentum hujusmodi in rebus naturalibus Deum existere
cum arcum coelestem Noë & ejus posteritati in monumentum statuit, postea
viro non dissipaturum terram: Sunt Noë pro Sacramente Sabuisse. Non quia
coercendis aquis foret efficax (qui solant duntaxat radii repercussio est in
nubes) sed quia notam à verbo Dei insculptam habebat, ut documentum esse
menti eius, ac sigillum. Et antea quidem arcus erat arcus; ubi insensum
verbo Dei, indita est nova forma, ut incorporaret esse, quod prius non erat. Hinc
fra dici quis existimet, arcus ipse hodie quoque nobis testis est ejus foederis, quod per
Deum cum Noë, quem quoties intuemur, hanc Dei promissionem in eo legimus, terram
viro nunquam perditum iri. Et mox: Si soli, stellis, terrae, lapidibus, hujusmodi
mentis impressisset, illa omnia Sacramenta nobis forent. Cur enim eade ac
argenteam non ejusdem sunt pretii, cum idem prius sit metallum? nempe
nihil habet praeter naturam; forma publica percussam numerus fit, & novam
nem recipit. Et Deus suas creaturas verbo suo signare non poterit, ut
cramenta, quae prius nuda erant elementa? Quis igitur juxta Calvinam
erit Sacramentum, documentum foederis Dei ac sigillum. Sane Deus prius
tertia signum foederis sui appellavit Gen: 9. v. 12 seqq. in quem locum
Additur Symbolum, quod promissionem obfignet, in quo resulget admirabilis
gentia, qui ut solidum verbo suo fidem apud nos esset, talibus administrandi
gravatur. Et verbis Moysi tenendum tenendum est, signa perperam à verbo
Verbum appello, quod fidem aedificet, quomodo Sic Dominus clarè alloquitur
Noë & ejus filios. Deinde sigillum hanc certitudinis causam. Quia
tur Sacramentum à verbo, desinit esse quod vocatur, Sit, inquam, vocatur
oportet, ut vim suam retineat, nec degeneret à sua natura. Nec tantum
et Iudicia Sacramentorum administratio, ubi verbum Dei silet sed necesse
stigas secum trahit. Unde etiam hoc colligimus, hoc fuisse proprium Sacramen
initio, ut ad fidei confirmationem valeant. Nam certe in foedere est inclu
missis, cui fides respondere debet etc. & ad v. 9. Et si terrena est prom
tamen suorum fidem excoeri Deus, ut agnoscat singulari ejus beneficiis certum
sibi fore hospitium, donec in coelum colligantur. Quum vero ad id ut fuit
foederis sit, fides intuentium requiratur (quomodo in intuentibus enun
ten Num. 21. v.) cui quæso signum foederis erit, nisi illi, qui vera fide
nem Dei apprehenderit, quod nemo impius infidelibus, nedum brutis tribuit.
Parens in Gen. 9. cap. Iudem Theologicè consideratam vocat signum obfignat
obfignatum, improprie tamen dictum, quae in Ecclesia dicuntur Sacramenta, illa
exemplo, quicquid de Sacramentis fatendum, declarat. Idem ait; foedus, cuius
signum, fuisse foederis gratia appendicem, de promissione terrena; neq; in hoc foedere
ram fuisse Deum Noë filios, nisi prius in foedere gratia recepisset. Quo fuit
de hoc foedere usurpet Deus vocabula ד'קדו נאכים & 'קדוה סאכים
habilituram significant; adeoq; non foedus recens initum esse docent, sed quod prius
fuerat, nova promissionis accessione esse confirmatum: ut liquet ex Gen: 15. v. 18.
17. v. 7. collatis. Foedus illud prius fuit foedus gratiae Gen: 6. v. 8. 18. d.

confirmatio eius facta est post sacrificium typicum bona fragrantia quod Noachus obtulit Gen: 8. v. 20 s. dum per fidem Christus, talem hostiam suo tempore factum Ephes: 5. v. 2. intuitus est. Ulti vero sic generationi sensu Jns veri dicitur Paera, mentum enim nunc sub Novo Testamento, cum eadem promissionem de futuro beneficio non immittendi dituri adhuc dum confirmet, ita quoque Sabbathum eadem nomenclatura venire potest: quia Deus quater Signum foederis nuncupavit, bis Exod: 31. v. 13, v. 16, 17. bis item Exod: 20. v. 12 & 20. Et posteriori loco adruit Calvinus quantum praeceptum promissionem gratitiam in se continere, quod populus ille se gregatus fuerit a toto orbe, ut ei esset in Deum, quibus electos diligat, regeret sub Spiritu, ut sit propitius & exorabilis, eaq' omnia per Mediatorem, atq' quo nullum sit conjunctionis vinculum. Praterea Sabbathum fuisse Symbolum sacrificii, illum finem fuisse Sabbati, & eo consilio Deum populo mandasse, ut septimo die quiesceret. Sabbathum fuisse signum mortificationis, testimonium gratia regenerationis, externum Symbolum & quod sub se mysterium spirituale complectitur. Jam sequi Sabbathum fuisse Sacramentum, quia visibilis fuit gratia invisibilis figura. Ex loquutione inter me & vos colligi mutuum esse conventionem in Sacramentis: quia Deus se nobis obstringit & vicissim fidem damus. Fuisse Sacramentum regenerationis, promissionem a Deo efficaciam Spiritus sui, modo ne januam ipsi claudant sua impietate & contentu. Hic vero claret, quam bona fide agat Accusator, quando ait Calvinum quidem agnoscere Sabbathum fuisse signum, sed Sacramenti nomen invidiosae tacet, rem Sacramenti turbasse inficiatur. Quod non eo dico, quasi nomen Sacramenti propriissime dicti censeri aut nuncupari debeat, cum signi nomen ex usu Scripturae sufficiat: modo hoc obtineamus, quod intendimus, non propterea signi vim, quoad significationem, ut Antagonista contendit, in Novo Test. esse abolitam. Ceterum enim cum religionibus Theologis, in quarto principio morale quid esse, quod etiam dicit Dominico convenit: atq' in eo signi rationem verti. (Nam non omne signum ceremoniam esse, Jns evincit, quod signum est perpetuum, non autem ceremonia.) Amosius sic statuit Medulla lib. 2. cap. 15. § 19. Quod autem Exod. 31. v. 13, 17. & Exod: 20. v. 20, Sabbathum appellatur signum inter Deum & populum ipsius, non potest inde constitui typus & futura alienius gratia re, presentatio, quia I. signum idem saepe notat, quod argumentum aut documentum, sicut etiam doctissimi interpretes annotant ad Exod. 31. Signum est inter me, id est, documentum. Sic charitas nostra mutua signum est, quod sumus discipuli Christi Jns: 13. v. 35. sed non est typus. II. Sabbathum in istis locis non dicitur signum rei alienius futura, sed praesentis, quemadmodum adjunctum omne visibile concomitans est signum subjecti praesentis. In observatione enim Sabbati est communis & publica professio communionis illius, qua inter Deum & nos intercedit: sicut igitur omnis professio solennis est signum illius rei cuius sit professio, sic etiam Sabbathum communi ista ratione dicitur signum. Ulterius adhuc vim signi extendit Polanus, ut sacrificiorem nostri significat in Exod: 20 pag. 479. Tertio quaeritur, Cum Sabbathum Deus dederit Israelitis, ut esset signum inter ipsum & illos, ut sciretur Jedorum sanctificare ipsos, cur Sabbathum sint mutata in dies Dominicos, & annon mutato signo mutata etiam sit res ipsa. Resp. Quod Sabbathum translatum est in diem Dominicum, eo non est obliteratum signum inter Deum & populum eius, nec ablatam mentum Sanctificationis, sed potius confirmatum. Si enim in memoriam reversionis celebrandus est dies unus in septimana, reventio autem perfecta est die Sabbathum Judaicum insequente, qui dies Dominicus dicitur, merito translata fuit Sabbathi Sanctif.

At ex
a Christi
inquit
qua un
venire
estare
hostiae
Non qui
o est in
tum est
in scriptu
at. Ha
quod po
us, hor
Sabbatum
Eade u
nempe
& horu
it, ut fu
Calvinu
s fide
in loco
abilem
iniend
a verba
loquitur
Quae
vocali
utum in
ceras Sa
Sacram
est inclu
est prom
certar
ut Jns
us ex
era fide
tubercu
Oppos
imenta, ill
dus, cui
hoc Jns
quo fuit
Sabbatum
quod h
15. v. 18
8. 18. d

lib
lo,
lib

Sanctificatio in diem Dominicam. Unde signum non est mutatum in se, sed
in alium diem translatum: quapropter nec res signata est mutata sed tantum
modus, hoc est, temporis circumstantia & claritas significationis. Ac licet signum
sanctificationis mutatum fuisset, res tamen signata, nempe sanctificatio eadem maneret
sicut signis Sacramentalibus variatis, res per ea significata mutata non est.
diversis eadem fides, idem Christus, qui omnium Sacramentorum nucleus. Sed
videndum in quo signi ratio consistat, quâ diuinam valere doceri queat. Sed
Dionysius declaravit in quarto precepto ceremoniale esse. I. quietem diei septimi
creatione. II. rigidam eundem diei observationem populo Iudaico peculiariter
optam: in neutro horum potest statui signum, quod Dominus fuerit ipsorum Deus
sanctificans. Eadem Morale statuit certum & statum diem (qui nunc in
loco Sabbati septimi diei) cultui Dei destinandum, ac tanta transigendum
quanta ad Dei cultum, sanctamq; illius meditationem est necessaria. Quis
telligit eam, ut illo die cesset ab omnibus operibus servilibus, exceptis cibis
et presentis necessitatibus, itemq; a recreationibus cultum Dei non impediuntibus.
Hæc agenda quies uno ex septem diebus, cum alii sex continui operibus illis tribu-
nitur exemplo Dei, quod Sac proprie nunc quoq; inculcatur et ad ceremoniale Sabbathum
pertinet. Exemplum autem istud Dei in mansuetudine unius diei quietis post sex dies
signum est, Sane rationem reddens Deo Exod: 31. v. 17. Sabbathum signum est in
et vos (qui sum Iehova sanctificans vos v. 13) quia sex diebus fecit Iehova celum
et terram, die autem septimo quiescit & recreavit se. Verum insuper Paulus apostolus
idem exemplum Dei, quod in observatione Sabbati imitatur, signum facit herede
æternæ & perfectissimæ, Hebr: 4. v. 9. 10. Relictus igitur est aliquis Sabbathus
Dei, nam qui ingressus est in requiem ipsius, is quoq; ipse requirit ab operibus
cut Deus a propriis. Sic enim censuisse Belgas interpretes, Sæolia ipsorum
in quibus haud dubitarent Sabbathum nuncupare Sacramentale signum &
quietis Spiritualis (si quis per Sanctificationem promovetur) & æterna (quæ
est post hanc vitam præsentem.) Sic quidem vertunt. Daar leeft die
ruste over 24 voor het volck Gottes. Want 25 die ingegaen is in syne ruste
soeft selve oock van syne wercken gerust, gelyck Gott van de syne. Hæc autem
servant, 23. Græc. Sabbathismos, dat is, een ruste namel. boren de ruste der
Canaan ende der jorden oegeds, welke is de geestelycke en ewige ruste, die
door wort bereyckent en die sij in t volgende veis beschryft. 24 dat is
de ware gelovige, die de ware Israëlieten, ende Kinderen der belofte zijn. 25
t woorden die, wort verstaen een jeghlyck der gelovige, die geseyt worden
in te gaen, wanneer sij hier rusten van de volbrenginge der wercken des
en hier naemaels ten vollen sullen rusten van allen saeren arbeit Apoc: 14.
van welke ruste de Sabbath alhier oock als een Sacramenteel tecken oer-
re wort aengemerckt. Non olim solammodo, sed etiam nunc à quorundam
Sabbatum ita censetur considerandum. Neq; n. illud intuentur quâ typicum & cere-
moniale signum est, quod cum Christi exhibitione in carne insar colorarum umbrarum
erit: sed imprimis, quatenus significat beneficium futurum, non nisi in exitu
morte inchoative, consummate autem in secundo adventu Christi impetrandum
sub illo genere ceremoniarum, comprehendendi nequit. Hoc vero sensu quis jure
Sabbatum vocari non modo signum, sed etiam cum Belgis Sacramentale signum
videt uti olim, ita et nunc valeat ad significandam sanctificationem, pro variis
diei secundum Polanum atq; etiam quietem futuri seculi secundum Belgas.
Professio

Profecto multo minus hoc pacto numerus Sacramentorum Novi Test. propriissime di-
 etorum augetur, quam id factum à Calvino Justit. l. 4. cap. 14 § 2o præter duo
 Sacramenta, quibus nunc Ecclesia Christiana utitur, Baptismum & Cœnam, aliud addere
 commemorant, cum ait: Impositionem manuum, quæ Ecclesia ministri in suam manus
instituantur, ut non inuitus patior vocari Sacramentum, ita inter ordinaria Sacramenta
non numero. Quod si nemo nostrorum unquam Calvino hæc propter litteram morit, ceu
 qui receptum binarium numerum Sacramentorum N. T. everteret, quamvis id nominis
 attribueret ritui Ecclesie Novi Test. proprio, quique quadamtenus Sacramento Ordinis
 apud Pontificios affinis esse videri poterat: quoniam non inter ordinaria se illud numera,
 re dixit: an cuiquam fraudi esse debebat Sabbathum Siqui nomine insignivisse, aut etiam
 latione sensu Sacramentum dixisse, cum dixerit verbis à conditione atq; numero Sacramen-
 torum Novi Test. proprie dictorum removeretur? Utique si in ipsa voce Sacris latet, noster
 Calvinum quoq; Sacrorum suorum catalogo adscribere debet, quoniam Judæi tam nunc,
 quam olim, Sabbathum item in Veteri Test. & Impositionem manuum solum in Novo Test.
 Sacramenta ausus est nuncupare.

Ad capit. de Sabbatho referendus quoque est articulus VIII. Sunc vero non secus ac alios
 admodum subdole concepit.

VIII. Quiescem Dei ab omni opere suo septima die, non fuisse
 cessationem ab operibus Creationis, sed acquiescentiam
 in opere redemptionis, quod tum promissum fuit.

quis enim credat aliud statuere, quos sibi sumit frigitive adversarios, quam inferari
 ipsos omnem quietem Dei ab operibus Creationis die septimo. Atqui quotquot hæc
 sexto die lapsam esse arbitrantur, adeo certam agnoscunt quietem Dei ab operibus creati-
 onis, ut non septimo domum, sed sexto die coepam dicant, quando quæcumq; septimo produ-
 xerat contemplatus, valde bona pronunciant. tantum abest, ut concedant, (quod in Disp-
 tatione nuptia ab ipso affirmatum accipi) Deum die septimo aliquid consummationis operi
 Creationis addidisse, instar Sartoris, qui vesti pridie parata die Dominica cum semel iterumq;
 transadigit. Hoc vero dicunt, præter illam quietem accessisse ad huc aliam: nam sive sexto
 die, sive septimo promissus fuerit Messias, cum hac promissione, quæ ad redemptionis opera
 pertinet, quiescit Deus, et in hac promissione, vel potius in eo de quo loquebatur ea, Mes-
 sia, acquiescit. Sane si Sabbathum non tam ad meditanda & contemplanda Creationis
 opera institutum fuit, quam ad redemptionis, ut loquitur Sebastianus in Cursu Theolog.
 de pecc. cap. atq; ut ait Sebastianus sub finem sui Heptæmeri, sic dies ab Adamo &
 Eva per poenitentiam & meditationem Evangelii de semine promissæ actus est, non
 minus redemptionis opera, quam creationis antecessisse, & Deum in illis quoq; acquisivisse
 oportuit. Quod ut credam facile persuaderi Deo affirmante, Sabbathum signum esse
 quod sit Jesus sanctificans Ecclesiam, qui sex diebus Creationem absolvit, septimo autem
 quiescit, seq; recreant, quæ voluptatis & acquiescentiæ expressio est Exod: 31. 13. 17.
 Si enim Sabbathum sanctificationis divina signum est, præsupponitur omnino aliqua in-
 mundities peccati, à qua homo fit mundandus & sanctificandus, quo etiam dictum Egai. 58,
 v. 13. respicit: & vicissim, quia eodem Sabbatho Deus quiescit, seq; recreant, utiq; recreant
 se in Mediatore promissæ, omnis Sanctificationis fundamentum, in quo effunditur copiose
 Spiritus sanctificans, qui est Spiritus Regenerationis & Renovationis Tit. 3. v. 5. 6.
 Quæquam nec ipse Antagonista id diffiteri potest, si iis stare velit, quæ alibi de Sabba-
 do scripsit, contra Volkeliæ tom. 1. pag. 750. Quod moralis & perpetua sit observati-
 onis unus è septem diebus sanctificatiõis ad cultum Dei publicum & exercitia pietatis, imò &
 creationis utriusq; primæ & secundæ commemorationem. Quia enim, quod ibidem pag.

279 docuit, Ipsa lex moralis ita perfecta est, ut nec augeri possit, nec minui,
Deus ergo officia in genere morum sub N. T. quā sub Veteri, & moralia cum sint
naturalis semper eodem modo se habere debent perfecti commemoratio non minus
creationis (quā redemptionis est) quā prima, & ipsius sententia moralis & perpetua
lim, quam nunc, praerequit notitiam redemptionis, ejuſq; per Evangelium patet
Sabbatum primum Sabuisse oportuit, ne aliquod morale officium foret omittendum.
sic quoq; acquiescentia Dei in secunda creatione non minus, quā in prima debuit
fuisse. Scilicet positio posterioris, non est negatio prioris; sed prius praesens
qui ponit posterioris.

Qui proxime sequuntur articuli novem de statu primorum hominum loquuntur
partim integro, partim corrupto, sed mixto. Agnes sic dicit

(X. Imaginem & Similitudinem Dei, ad quam Adam
fuit conditus, fuisse duo diversa.

Grande profecto crimen, si quis ausit Deum confectari, & quae distinctis vocibus
nunciare ipsi placuit, distinctis quoque conceptionibus complecti. Spiritus Sapiens
non res solum, sed verba etiam inspiravit suis amanuensibus, gemina voce
ideam ut sic loquar, ad quam homo creandus erat: an minus certa ratione
creandus est, quam sapiens mundi, qui momenta singularum vocum ponderare
Hac propter non parvis placuit discrimen aliquod, ut Imago diceret Substantiam
sine quibus ne quidem foret homo; residens in anima natura & dotibus essentialibus
Similitudo autem accidentalia, sine quibus talis homo non foret; consistens in
tudine, quā rectus fuit Eccles. 7. v. 29. sicut Deus rectus est Deut. 32. v. 4.
mente, voluntate, appetitionibus, motibus exacte conformis voluntati Dei, pulchritudo
ra iustitia & sanctitate, quam iustitiam originalem dicimus. Imago illius
missibilis, aut despicit simul esse homo, unde etiam post lapsum Imago
cuiuslibet tribuitur Gen. 9. v. 6. quamvis etiam in dotibus anima aliqui
de contraxerit. Similitudo fuit amissibilis, & per lapsum perperda est, quae
jam o amplius talis est, qualis conditus: qui nihilominus est & manet homo, quia
is qualitatibus irreprehensibilis, iustitia & puritate laborans: quae tamen &
sum removeri possunt, & amissae qualitates resipui, non tamen per hominem
primū amittit, sed per solum Spiritum regenerantem. Sed licet testimonium
de oper. sex dier. part. 3. lib. 3. cap. 1. Hinc apparet inter imaginem & similitudinem
non parvam esse differentiam, quanquam saepe cum de homine sermo est, in
litens una pro altera accipitur. Et post alia: Neque displicet discrimen
Mose Aegyptio allatum, & multis doctis receptum inter imaginem & similitudinem
scilicet inter Zalem & Semet, ut prior vox ad formam substantialem, quae est
hominis, altera autem vox ad accidentia & varias qualitates referatur. Martij
in Genes. Imago alterius est formae quā illum refert; similitudo alienius est
quā illum refert. Rursum Mercurius in Genes. Potes ita distinguere, quod imago
ipsa substantia & prima effectus; similitudo vero qualitas, quae ex illa effectus
pressionem consequitur, ut quid plane sit suo archetypo simile. Unde apparet
condemnandos, qui accuratioris gratia aliquam distinctionem sic agnoscent, ut
ut Bellarminus (quem sic ad invidiam faciendam allegat) eo sine inculca
Similitudo supernaturalis donum sit, fronti loco additum, ad concupiscentiam
retinendam. Exim isti Similitudinem Dei aequae naturalem faciunt homini, quā
quia si alterutra harum carisset, nequaquam responderet ideae illi, ad quam
diturum hominem Deus dixerat Genes. 1. v. 26. neque bonitatem Sabuisse

ipſi non minus quam coeteris creaturis naturali tribuitur v. 31. Cui tamen Synecdoche placet Gen: 1. v. 27. cap. 5. v. 1. Saec vocabula promiscue uſurpare poterit. Pergit articulo decimo

X. Ad imaginem Dei in homine non pertinere Dominionum ei concessum in coetera animalia.

cui dum dicit expresse aduersari Scripturam, vide quam Exopodoyros ex principiis sua Traditio, sed non satis ad Scripturam persitatis, affirmet Dominionum illud praese ad imaginem Dei pertinere: cum textus Moſis fecerat Dominionum ab imagine, tum quando consilium condendi hominis refert Gen: 1. v. 26. Faciamus hominem ad imaginem nostram, secundum similitudinem nostram, & qui dominetur ei: qua posteriora uerba non sunt tantum exegetica priorum, qua declarant, quid per imaginem & similitudinem ueniat intelligendum, uti quidem Sociniani dicunt: sed indicant beneficium homini ad imaginem Dei condito, conferendum: tum quando executionem recitat v. 27. creauit Deus hominem ad imaginem suam, ad imaginem Dei creauit eum, marem & feminam creauit eos: quamprius conditus fuit Adam habuit imaginem Dei etiam ante conditam mulierem: Saec domum creatam & pronunciatam benedictione de propagatione generis, dominium utriusque hominum simul datum est v. 28, quod ante conceptionem nec habuerunt, nec habere potuerunt. Illud potius consequens aut beneficium a Deo extinſeus concessum, quia etiam sine domino imaginem habuit, quam pars imaginis diuina in homine proprie appellari merebatur. Pertinet enim omnino Dominionum ad statum hominis integri externum, imago & similitudo Dei ad internum. Si tamen imaginis uox de omni hominis integri conditione sumatur, uel a Χρυσικω & latissima acceptione Dominionum sub ea continebitur, neque inde excludi poterit. Quod undecimo articulo aduſcet.

XI. Nullum foedus quod natura vel operum vel legale dicatur, interuſſe Adamo cum Deo.

ad inuidiam Arminianismi conſtandam pertinet. Loquitur a. Saec uerbis R. Parentis mei, quem tantopere in speciem laudat, in notis MSSis ad Ursini Catechetica anno 1642 publice propoſita & explicata. Foedus naturale, id est lex impressa, natura forma foederis I. nusquam dicitur in Scriptura, II nec habet requisita pactioſis mutua, qua in foedere, III nec solennem sanctionem & confirmationem. Nam quod ex Gen: 2. v. 9. 16. 17. adducitur non sufficit. Confer exempla Gen: 15. 17. Exod. 24. Nec ulla sine periculum praesidium uel Pelagianismi, nisi imaginum; inter qua nihilominus doctrina de peccato originis, iure Dei in postenda obedientia, distinctione legis & Euangelii: cum eadem omnia, ad qua Adamus & foedere debebat teneri secundum Mareſium, ex ipsa lege natura, citra mutuum stipulationis nexum, omnino teneretur & ex ipsa Dei adoloxpeluſſa seu absoluta potestate, seu eius creatura. Maxime cum de expressa stipulatione & respipulatione Dei & hominis nihil in Scriptura exſeſte legatur.

Transit nunc ad illud caput, in quo ipsius sententiam potissimum impetisse accuſor

XII. Adamum oſi perſiſſet in officio, ad meliorem statum & felicitatem coelestem non fuisse traducendum.

quam quia sua contrariam agnoscat (quandoquidem nisi haerens sit, ab eo dispensare non potest.) Pelagianismi, Remonstrantismi & Socinianismi inſimulat. Sed rem ipsam uideamus. Omnino Adamum notitiam & promissionem uitae eſurg, per mortem o desitura habuisse, uel arbor uitae in medio paradisi (a cuius fructione deinde exclusus fuit.)

si per vocabulum non seditum fuisse Adamum, intelligat eam non peccasse, magna profecto calumniam fruit. Cum de Adamo nemo dubitet, & quicumque peccat, quodammodo seditus peccet, secundum Jacobum cap. 1. v. 15 & Paulum Eps: 7. v. 22. Gal: 6. v. 3. Accipienda autem est phrasis ex mente Apostoli 1 Tim: 2. v. 14. Adam non fuit seditus, sed mulier sedita in transgressione fuit. Ille enim duplici argumento rogativam auctoritatis habeat: tum quod Adamus prior conditus, eoque prior, peccatum aut seditatis habeat: tum quod mulier sediti magis obnoxia, quod exemplum primi lapsus probavit. Adamum autem & seditum utrum comparative tantum, et secundum quid intelligendum sit, quod ipse posterior & mediate per mulierem seditus, num argumentum Apostoli satis confirmet, merito dubitari potest: cum eo modo seditio Adami a foemina, majoris imbecillitatis argumentum esse videatur; et ipse Adamus audita duntaxat, & apud semet ipsam non voce suorum arbitrio in inobedientiam incidit. Audiamus de hac re loquentem Lancelium de pecc: orig: lib. 1. cap. 8. Licet Scriptura dicat Eam fuisse seditam a Serpente, eoque fieri possit, ut peccavit infidelitate, tamen de viro hoc non legitur: imo Paulus ait, cum non fuisse seditam. Simpliciter etiam fatetur Adamus, se accepisse fructum ab uxore & edidisse. Forte tamen credidit verbis Eua, qua de Serpente ipsa audierat. Sed a posterioribus u. texum est Scripturae testimonium, & post: Ego simpliciter sequor Apostolum, qui peccatum Ada vocat inobedientiam, & dico fuisse inobedientiam. Quamnam? qua sit: (ut Moses refert:) non obediit voci Dei, dicenti, ne ederet de fructu arboris scientiae, sed maluit audire vocem uxoris; & aperte Deus dixit illi Gen: 3. v. 17.

Et cur fraudi sit ita loquutum esse?
 Jcto XIV Peccatum originale non tradi ab Eua, sed ab Adamo solo, a Patre, non a Matre.

Si interpretetur hoc de corruptione originali, quam a Parentibus tradimus, & in qua quidem foremur, & nascimur, plus quam manifesta Scripturae testimonia id docere, nemo ibi inficias. Reatus a prima inobedientia utrum ab uno homine, an vero, ut Auctor sic vult, ab Eua incipiens & accepto complemento in Adamo sic ab uno in posteritatem transeat, de eo fortasse ulterius disquirendum. Neq; adeo absurdum hoc dicit, ut meo verbis & argumentis sic parcam, dicit solummodo a Lancelio. loc. cit. qui prolixè ostendit ex Rom: 5. v. 12 seq. scopum Apostoli esse unum Adamum, uni Christo opponere, ut ab illo culpa, ab hoc justitia dimanet. Ait, per unum non per unam hominem. Ergo licet Eua prior peccavit, & exemplum peccato dedit non tamen per Eam propagatum esse peccatum in omnes homines, sed per Adamum, ut ipse etiam solus esset o totos vs quod dicitur typus futuri, non autem Eua: ut ita etiam intelligeremus, per solum Christum, non per Mariam Virginem nos justificari & servari. Quare quod etiam Christus natus sit ex foemina, quia tamen non est natus per semen viri ex Adamo lumbis profluens, idcirco peccatum in ipsum non est derivatum. Paulo post: Ait per unum, non a. per plures homines: In propagatione igitur sui peccati, neq; mulier habet ullam partem, neq; alii viri, sed solus Adamus fons est atq; origo: in ipso n. solo. tota fuit corrupta natura. Quare licet David dicat Psalm: 51. In peccatis concepit me mater mea, non ita

Profecto sic se res habet,
 circa Christum, qui eas
 propter Patre carere dicitur,
 cuius secundum H. N. non
 stiam careret reat. Nam
 sanctificatio hominis pla-
 viat deca per Spiritum S.
 sustulit quidem corrupti-
 onem, ut id quod nascere
 pro foret sanctam Luc. 1. u.
 35. non potuisset autem
 tollere reatum, nisi enim
 non nisi per mortem ab-
 lori potest, idcirco ab so-
 tantum qui habens H. N.
 mori potest: quam ratio
 assumpti Filii Dei, non
 tamen cum reatu, cetera,
 quin inibi profus peccato
 hereditario habuisset sa-
 tisfaciendum, contra Heb.
 7. v. 27. sed sine so. Spi-
 ritus S. non assumpti. Si
 otiam per sanctificatio-
 nem Spiritus sublatas fu-
 isset reatus, ad hoc nunc
 quod Spiritus S. sufficeret
 in transgrediendo, n. q. v. 27.
 to in diuinitatis foris opus,
 quod Socinianis appri-
 ms placere.

ita tamen id intelligendum est, quasi à matre sicut accepit materiam carnis
 etiam propagatum in se fuit peccatum quod est in carne. Stat enim dicitur
 li per unum hominem. Concipit igitur mater in peccatis liberos, quia concipit
 in quam propagatur peccatum in semine viri; non autem quod transfundat
 catam. Nam si conciperet sine viri semine, conciperet sine peccato.

Eisdem logomachis nescio an etiam accedere debeat articulum decima qua
 XV. Gen: 2. v. 17. Deum non comminatum esse mortem
 corpoream primo homini, nec eam intelligi in loco
 Pauli Rom: 6. v. 23, cum ait: Stipendium pec-
 cati mortem esse: nec illam peccati poenam, ut
 poena est, quod à Deo iusto iudice et peccati vin-
 dice infligitur esse statuentiam.

unde tamen purum putum Pelagianismum et Socinianismum nudi imputat.
 sciendum est Pelagianos et Socinianos statuerent mortem corpoream
 homini, etiam in statu integritatis, sequelam fuisse naturae, non autem peccati.
 Atqui hoc postea expressè inuenitur ex sententia in Adamam pronuntiatam
 es et in puluerem reuertens Gen: 3. v. 19. et confirmatur ab Apostolo Rom: 5. v. 12.

factum docent. Sed quaeritur, an eadem ei fuerit denuntiata per expressam con-
 tentionem, qua continetur Gen: 2. v. 17. quo die comedens, morte moreris. Ego
 si qui multiplex genus mortis, aeterna, spiritualis, corporalis, afflictionum, proce-
 tendant, facile patior eos suis argumentis cum aduersariis pugnare, dummodo
 extorque possint id quod volunt. Ego si argumento sine neq. pro spirituali
 pro corporali morte petito utar, sed pro aeterna morte, quam utiq. aduersarij
 scire debent, ideone Socinianismi argui merear? nimirum eadem frequentia
 Hunnius Theologus Lutheranus Calvinus Juridicum impropere, quod non
 V. I. dictis ad asserendam Trinitatem et Messiae diuinitatem uteretur, quae
 usurpari solent, quod minus valida ipsi viderentur, et proditura potius boni-
 tam, quam ille solidioribus argumentis demonstratam dedit. Atqui ipse
 quando opportunum est, simili libertate utitur. Nam cum ad Eccelesiam Belgicam
 Belgicae agnosisset, uinculo 14, alludere ad dictum Psal. 49. v. 13. 21. quae
 lapsum Adami probare nititur, illudq. à pluribus, quae veteribus, quae recentioribus
 eo referri, atq. ei quadare posse; tamen in nupera disputatione de Sabbatho
 mutata iam sententia, nullo id praesidio esse, nec de Adamo agere statuit.

Ad dictum vero Rom: 6. v. 23, quod attinet, licet non ignorem, alios de utro-
 te intelligere, convenientius tamen ad mentem Apostoli solam mortem aeternam
 ligi puto. Hoc enim suadere videtur oppositio, quam longa serie instituit, I-
 narum: Sine impij sunt v. 20. serui peccati et liberi à iustitia: istine pii
 liberi à peccato et serui facti Deo. II fructum: Sine subet impiorum malis
 tales quomodo prudere debebat: istine piorum bonos v. 22. qui erant ad sancti-
 III extremorum absolute: quae dicit sine impiorum v. 21, mortem: istine piorum
 v. 23, quae statuit, sine impiorum meritoriam, mortem stipendium debitam illis
 fructum prudendorum in seruitute peccati: istine piorum gratuitam, vitam aet-
 gratia diuina donam per J. C. D. N. consequens fructum sanctimoniam.

F. y. 22. vitam aeternam
 IV. Causam quoad ex-
 tremam ista, 21. 23

Ut
 18
 19
 20
 21
 22
 23
 24
 25
 26
 27
 28
 29
 30
 31
 32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40
 41
 42
 43
 44
 45
 46
 47
 48
 49
 50
 51
 52
 53
 54
 55
 56
 57
 58
 59
 60
 61
 62
 63
 64
 65
 66
 67
 68
 69
 70
 71
 72
 73
 74
 75
 76
 77
 78
 79
 80
 81
 82
 83
 84
 85
 86
 87
 88
 89
 90
 91
 92
 93
 94
 95
 96
 97
 98
 99
 100

Uti igitur impij nil possunt consequi de hoc extremo piorum sic neq. pii quicquam laudum videtur de isto extremo impiorum, ob immanem oppositionem, ubiq. evidentem: et uti piorum extremum est vita aeterna incommunicabilis impijs: sic impiorum extremum est mors aeterna incommunicabilis pijs. Quam maligna a. sit illatio, quod mors corporalis non sit poena, qua a justo iudice & vindice infligatur, ex iis qua ab initio dixi, cuius patebit.

Tam imbecillis consequentia etiam est, quod sequitur articulo decimo sexto.

XV. Mortem aeternam esse demum eam quam impii sustinent in anima & corpore iunctis post resurrectionem: unde videtur sequi, animas impiorum separatas mortis aeternae supplicia non sustinere.

neq. enim sequeretur, si impii resuscitati demum totam mortem aeternam in anima et corpore unitis sint passuri, ideo animas ipsorum separatas nulla mortis aeternae supplicia interea sustinere: quas poenas pro conditione subjecti, id est, solius animae, par, tales, sed non tam graves ac si cum corpore unita forent, perpetuantur. Quae autem sit Corporalis a morte totius hominis, quam aeternam dicimus, docet Christus Matts: 10. v. 28, ne timeatis vobis ab iis, qui trucidant corpus, animam autem non possunt trucidare, sed timeate potius eum, qui potest & animam & corpus perdere in gehenna. Quod autem hanc mortem aeternam vocem Totius hominis mortem usus sum phrasi Laesii in sua de Reliq. Xpiana fide cap. 7. § 3. Quamnam et quadruplex mors insequuta sit peccatum Adae. Ita fatemur hominem, desitutum iam gratia Dei, vitam illam qua Deo sancte vivebat, sua culpa amississe, occidit mente, depravata voluntate, omniq. integritate naturae proorsus perditam, in iis nimirum, quae ad Deum, vitamq. Deo gratam pertinent: factum peccati sermone & Satana mancipium, vereq. Deo mortuum. Jos: 8. v. 34. Ips: 2. v. 1. Incurrisse insuper mortem totum Corpus, quae omnibus hominibus communis iam est, cum omnibus corporis calamitatibus, Rom: 5. v. 12. tum maxime totius hominis aeternam, s. e. miseriam, calamitosissimam, infelicissimamq. in aeternis poenis cum Diabolo vitam, omni morte sine ulla comparatione auriorem, unde liberari non potuit, nisi per Christum, 1 Cor: 15. v. 22.

Quod sententiam Walkeri, quam mihi quoq. affingit articulo decimo septimo

XVII. Adamum quidem caruisse omni ritho, & omni perfectione, naturali praeditum fuisse, sed non eam habuisse iustitiam & sanctitatem veram, per quam capax esset aut fieret vita coelestis & aeterna.

non abscondere ait a Socinianismo, necus lusus est in voce Sanctitatis, quod vocabulum Walkerus strictissime intelligit de tali gratia, qua a communi & naturali conditione sit segregatus, quam a solo Mediatore Christo accessit. Nihil autem vetat, cur non latius accipiatur pro omni perfectione, quae ad statum praesentem pertinet, tum etiam ad aeternam eius felicitatem & coelestem quoq. pertinens, si eam Deus in Adamum collatam voluisset; ut supra artic. 12, mentem nostram explicuimus. Nec est quod sententiam meam occultasse dicat, coram NN. DD. Curatoribus: qui ex Eccles. 7. v. 29. rectitudinem homini tribuerim, quo attributo curam hominis inte, qui perfectionem sapientissimus regum complexus est; neq. meminim me dictis N. J. ant

Uti enim ad quest. 90. Oportet mori sumus a tota non mortem. Ergo non debent animae a corpore separari ut possint pati aeternam damnationem. Resp. hoc non sequitur: sed tantum de distinctio mortis Corporalis a morte totius hominis, quam aeternam dicimus, docet Christus Matts: 10. v. 28, ne timeatis vobis ab iis, qui trucidant corpus, animam autem non possunt trucidare, sed timeate potius eum, qui potest & animam & corpus perdere in gehenna. Quod autem hanc mortem aeternam vocem Totius hominis mortem usus sum phrasi Laesii in sua de Reliq. Xpiana fide cap. 7. § 3. Quamnam et quadruplex mors insequuta sit peccatum Adae. Ita fatemur hominem, desitutum iam gratia Dei, vitam illam qua Deo sancte vivebat, sua culpa amississe, occidit mente, depravata voluntate, omniq. integritate naturae proorsus perditam, in iis nimirum, quae ad Deum, vitamq. Deo gratam pertinent: factum peccati sermone & Satana mancipium, vereq. Deo mortuum. Jos: 8. v. 34. Ips: 2. v. 1. Incurrisse insuper mortem totum Corpus, quae omnibus hominibus communis iam est, cum omnibus corporis calamitatibus, Rom: 5. v. 12. tum maxime totius hominis aeternam, s. e. miseriam, calamitosissimam, infelicissimamq. in aeternis poenis cum Diabolo vitam, omni morte sine ulla comparatione auriorem, unde liberari non potuit, nisi per Christum, 1 Cor: 15. v. 22.

aut praesi Catecheses de vera justitia & sanctitate ex Eps: 4. v. 27 praesi
hinnisse.

Asserionem sequenti articuli decimi octavi.

XVIII. Locum Misd. 5. v. 1. de egressibus Messia necesse
est intelligendum esse de Christo promisso pro
toplastis post ipsorum lapsum.

Sic praetermitto, cum & publice, ipso consentente, impressa esset, & à cavillis &
chionibus, quas liberae omnibus opponentibus feci, vindicari. Si ipsi aliam
diorem hujus vel alterius cujuslibet loci exegesis dare placeat, per me libere
aliorum in ipsum, ut ipsius in alios iudicis. Quod vero in hesis meis
nadam texus sententiam proposui, neq; ad refutationem diversum quid aut
sententiarum digressus sum, magnorum virorum exemplo feci. Quam la. inde per
Sinceritatem cum Socinianis, tum demum fidem meruitur, cum probaverit
aeternam generationem Filii Dei unam necesse credere & profiteri. Progre
sequenti & pluribus articulis ad accusationem omnium palmarum de Sacer
Christi, ad quam confutandam, & sanam nostram sententiam apericendam, antequam
cingamus, specimen modo calumniae, & quam perverse omnia nostra interpretari
praemittimus in articulo decimo nono.

XIX. Nihil eorum, quae Christus sustinuit, & passus
est pro nobis, quae Sponsor, potest imponi vel
incumbere fidelibus.

cujus si hic sensus est, Nihil eorum, quae Christus sustinuit & passus est pro
nostro Sponsor (hoc est, formaliter, ex ipsius interpretatione) potest imponi
incumbere fidelibus (materialiter) nemo sanus ibit inficias. Si vero ita
dem nobis incumbere formaliter, uti Christo, quae Sponsor incubuerunt, cogitamus
relinquimus, quomodo id sine injuria perfectissimi illius & propiusissimi Christi
dici possit, quae Christus quae Sponsor pro nobis passus est, eadem nos iterum
debere. Scimus enim varia esse, quae Christus fecit, omnesq; ejus actiones ad
fidei & vitae institutionem pertinere, sed non eodem modo & ratione, ut nimirum
in exemplum trahi debeant. Quaedam enim simpliciter ad nostram redemptionem
qualis sunt, quod ex Virgine natus & homo factus est, in cruce mortuus sepe
tulit, quod ex mortuis resurrexit & in caelos subvectus ad dextram Patris
residet. Haec si quis imitari velit, impius fecerit. Sunt deinde aliae ejus
miraculosa, quae de vera aeterna, ejus divinitate atq; omnipotentia testantur,
illum docent esse humani generis redemptorem. Quae vero tales sunt, similitudines
exemplar, quae imitari debeamus: quae ipsa etiam vires nostras superant. Sed
alia sunt, quae nobis ille in exemplum fecit, nimirum, quod Patri obedivit
mortem crucis, quod extremae humilitatis sese ad omnium servitia demisit, quod
dilexit, pro hostibus suis precatus est, & malefacta beneficiis compensavit.
nos imitari docet. quae verba sunt Gualteri Hom. 32 in Mark. Au
de ego cum Socinianis probare contendam, mortem sanguinem tentationesq;
nobis non fuisse satisfactorias, eo quod crucem Christi post ipsum bajulare
ex sequentibus patebit.

Fig: tur quae articulo vicefimo & quinq; sequentibus congerit criminationum
XX. Christum omnes suas passiones, ac ne quidem o
mnes ultimas pro nobis & loco nostro non susti
nuisse

nuisse, ut satisfaceret justitiae divinae.

- XXI. Curcum non suscepisse in se pro nobis reatum poena temporalis et mortis corporalis. Sed tantum mortis & poena aeternae.
- XXII. Nominatim satisfactorias non fuisse diras illas anxietates, quas sustinuit in Horto Oliveti ea nocte, qua captus est.
- XXIII. Sanguinem Christi, quem fudit et antequam crucifigeretur, et cum conciperetur, et postquam obiit in cruce, ad pretium redemptionis peccatorum nostrorum non pertinere.
- XXIV. Christum mortem corporalem non sustinuisse tanquam Sponsorem nostrum et loco nostro, adeoque nec eam per se sine ad satisfactionem, quam praestitit pro nobis iustitiae divinae, siquidem iam plene satisfactum erat Deo, priusquam noceretur.
- XXV. Nullas passionum Christi fuisse satisfactorias pro nobis praeter eas, quas sustinuit per tribunal obscurae hionis solant, dum esset in cruce, et antequam offi-

ita profecto concepta sunt, ut scene sua serviant, et paratragoediando, piam quoque plebem in caput mentis, cum divinis devotum concitent; eoque plane necessarium faciunt, ut Satisfactio Christi pro nobis rationem omnem, quam potest fieri brevissime delineent. Ad huius perfectionem ut adaequata sit iustitiae Dei, tria requiruntur juxta probatos Theologos, scilicet dignitas Persona satisfaciens, gravitas licti persolvendi, et approbatio ejus cui satisficit. De primo et ultimo capite sic non magno opere laborandum. Dignitas persona Christi est, quod ipse, qui satisfecit, fuit Deus dignus, verus Deus simulque verus et justus Sponsus, qui non coactus aut invitatus, sed volens et sponte satisfactionem praestare suscepit. Haec dignitati Persona Christi quidam tantum tribuant, ut capropter vel unam guttam sanguinis ad redemptionem sufficere opinentur. Quamvis autem de illa nihil minimum dici posse arbitramur, veritati ^{tamen} et iustitiae Dei non satisfactum videmus, nisi etiam poena condigna et verbo Dei definita peccatis, in Sponsorem statuta sint: quemadmodum etiam in Catechesi quast. 40 declaratum legimus. Approbatio Dei Patris est, qua et Personam Christi Sacerdos approbavit Matt. 3. v. 17. Job: 12. v. 28 et: et Sacrificium eius expiatorium, quod tum Filio imperavit Hebr. 10. v. 5. seq. tum oblatum accepit Hebr. 9. v. 12, 14. tum resuscitando ipsum et mortuis placuisse testatus est Act. 2. v. 24. Medium caput sic potissimum explicandum venit, quod gravitatem licti diximus, et compendio una voce Mors in Scriptura frequentissime indigitatur, sed a capis genuina interpretatione nominatum causa pendet. Antagonista in suis arithmetis nullius Mortis mentionem facit, quam corporalem, qua est separatio animae a corpore, ut corpus solum vita et sensu exuatur. Est vero alia adhaec Mors longe gravior, quam aeternam vulgo appellamus. Lanctius autem aptissime totius Hominis dicit, miseriam et calamitosissimam in aeternis poenis vitam, omni morte sine ulla comparatione graviolem. Huius Mortis subjectum meae sententiae est totus homo, non discerpens nec discerpendus in partes, sed has unitas habens, ut utraq; convenientissimè sibi supplicis afficiatur atque etiam ut ex consensu et sympathia aliquid accedat ad tormenta: idque juxta veritatem et iustitiam Dei, qui quod ab homine toto peccatum est, non a partibus ejus segregatis, sed a toto homine cui vult et laendum dicit: et Catechesis nostra sic statuit, quast. 11. iustitia Dei

postul

postulat, quod adversus summam Dei majestatem admissum est, id quoque, ut summa
aeternis cum anima tum corporis supplicis luatur. Formale a. hujus Mortis ex-
tio fra Dei compensationem reddentis, usq; dum justitia satisfactum sit; unde pro-
finitur mors ista: & contra mors ista perennat, quandiu ira, o placata per
plenaria, perennat. Catechesis quast. 14. vocat onus aeternae irae Dei con-
cata tolerandam. Hanc mortem Homini Christus Sponsio titulo adit, be-
nuit, hanc satisfactione praestita superavit. Catechesis quast. 17. Mediatorem
propter verum Deum esse oportere docet, ut potentia sua divinitatis onus irae
carne sua sustinere possit; & hanc tolerationem vocat Mortem. nam quod est
14. nulla mera creatura potest onus irae aeternae Dei adversus peccata sustinere
alios ab ea liberare: id morte Christi factum affirmat quast. 40. justitia
ritati Dei nullo alio pacto pro nostris peccatis potuisset satisfieri, quam morte
Dei. Haec mors in Christo antecessit mortem corporalem, cum in istis, qui sperant
rent, mortem corporalem sequatur, quibus ideo secunda mors dicitur Apoc. 20.
cap. 21. v. 8. Nam licet in Symbolo Apostolico descensus ad inferos si qua par-
tem illam designari iuxta cum Catechesi laudatissimi nominis Theologi statu-
sequatur mortem & sepulturam, non tamen capropter hoc postponitur quoad tem-
nem, sed quia oportune post ea, quae in spectu hominum passus est Christus, pa-
debat inuisibile illud & incomprehensibile iudicium, quod coram Deo sustinuit: in
tis aperte dixit Catechesis, non solum quast. 44. quando de descensu ad inferos
sed etiam quast. 37. dum de passionibus disset, quas potissimum refert in hoc
Hanc Mortem patetie descripsit Calvinus, & ipsum sequuntur R. Pareus
L. C. part. 1. pag. 166. ubi totam satisfactionem Christi per partes & quae-
quit, & summum ejus gradum in sensu & gustu hujus mortis aeternae conspici-
tiam mortem absolute pro nobis & vice nostra toleratam docet, pag. 167.
inquens, patiendo moriendoq; gustasse mortem dicitur pro omnibus Hebr. 2.
Gustare autem mortem est sentire iram Dei, indeq; manantes cruciatus in
verbis Christi Joh. 8. v. 52. Si quis sermonem meum servaverit, non gustabit
in aeternum, id est nunquam: quod de alia quam de aeterna morte intelligit
Joh. 5. v. 24. nam mortem corporis etiam fideles experientur. Adeoq; non
adversatur Sociniani, mortem satisfactoriam Christi negantibus, quam huius-
ma gravissimamq; mortem, quam alias aeternam dicimus, in Mediatore Christi
tio; tantum adest, ut hanc qui inculcant, cum istis Christi hostibus faciant
consequencia à D. Marefio pro suo candore recitatur: Christum non nisi in
passum esse dicant. Multo autem magis causam ipsis praedant illi, qui
nisi gravissimarum passionum nomine indignant, in una morte corporali mor-
runt; illam autem qua damnandorum morti secunda respondet, negligunt. Ita-
mum derogant magnitudini Satisfactionis Christi, qui potissimum in extremis
libus afflictionibus eam commoustrant. Perfecto testantur isti, nunquam se ex-
dicisse, quis sit metus irae Dei venturae, neq; se majores corporales passiones
circa quas dum retoricantur, metum vere metuenda mortis animis hominum
maximam Dei iram in corporalibus animadvertendam opinantium. Atqui
quam Mortis potissima formale constitutum, tanta est, ut non magis gravi-
tus meus humana assequi possit, quam ingens pondus futura gloria pios

sendat. Aliter Calvinus Justit. lib. 2. cap. 16 & 18. Nihil actum erat, si corpo-
rea tantum morte defunctus fuisset Christus: sed opera simul pretium erat, ut divina
ultionis severitatem sentiret: quo & ira ipsius intercederet, & satisfaceret justo iudicio.
 Unde etiam cum oportuit cum inferorum copis aeternaeque mortis horrore quasi confectis
 manibus luctari. Ergo si ad inferos descendere dicitur, nihil mirum est, cum eam mor-
 tem pertulerit, qua secleratis ab irato Deo infligitur. Jam quo temporis articulo istam
 mortem adiecit, videndum. Carcelesi quast. 37. docet, toto quidem vita sua tempore,
sed maxime in ejus extremo iram Dei adversus peccatum corpore & anima sustinuisse,
ut sua passione, tanquam unico sacrificio propitiatorio, corpus & animam nostram ab
aeterna damnatione liberaret. & quast. 44. quod inenarrabilibus animi sui angu-
 stis, cruciatibus & terribus, in quos cum antea, tum maxime in cruce pendens fue-
 rat demersus, me ab angustiis & cruciatibus inferni liberavit. Confessio Belgica
 item artic: 21 dicit. Jesus Christus se nostro nomine coram Patre petit, ad iram
ipsius plena satisfactione placandum, offerens se ipsum in ligno crucis, pretiosumq; san-
guinem suum ad purgationem peccatorum nostrorum effundens. Quae ergo non rapuerat
 hereditate, et justus pro injustis, tum in corpore, tum in anima sua passus est, ita ut
 horribiles illas poenas peccatis nostris debitas sentiens, gremios quasi sanguinis in
 terram defluentes Judaverit, tandemq; exclamaverit, Deus mi, Deus mi, quare me dore,
liquisti. Atq; haec omnia pro remissione peccatorum nostrorum pertulit. Neq; necesse
 habemus, ut rationes illas alias quaramus aut excogitemus, quibus Deo reconcilia-
 mur, praeter hanc solam & unicam oblationem semel peractam, qua fideles in perse-
 cutum consummati sunt. Quae omnia magno consensu satisfactionem adscribant unico
 & soli sacrificio propitiatorio, unicaq; hostia, quam in cruce pendens pro nobis obtulit:
 quod conceptus veritas repetit Carcelesi quast. 80. nos perfectam remissionem omnium
nostrorum peccatorum habere propter unicum illud Christi sacrificium, quod ipse semel
in cruce perexit. Et quid magis urget Apostolus, quando hoc caput Satisfactionis
 copiosissime pertractat ad Hebr: 7. 9. 10. capp. quam Christum non saepe, sed semel so-
 oblatisse, & hanc unicam hostiam semel oblatam in aeternum consummasse, quotquot sanctifi-
 cantur. Quae oblatio non magis proprie ad illum articulum passionis, quo in cruce
 pendit (ut formula loquuntur) quam antecedentes passiones referenda sit, pius le-
 ctor cogitet. Nec ipse Antagonista noster it inficias, dum in Disputatione
 nupera confitetur, ira divina pondus, cui se subiecit Christus pro nobis intensissimu
fuisse, & quasi ex aequo, illo tribore. Haec igitur est mors illa Christi, voce
 aeterna dicenda, quoad gravitatem sui, non quoad durationem, & plenissime satisfac-
 toria, liberans nos ab ira futura 1. Thes. 1. v. 10. Quam quia tam necessariam
 statui, ut sine ea caetera passiones & mors ipsa corporalis ad exbauendam poenam
 suffectura non videatur (licet quidam ob solam personam dignitatem vel minimam
 eorum particulam sufficientem existiment:) non idcirco omnes antecedentes & conse-
 quentes passiones, ipsamq; mortem corporalem a satisfactione exclasi, aut satisfactori-
 as suo modo esse negari. Cum ad praestacionem hujus muneris tot requisita in N. T.
 expressa, & in N. T. secundum singulas circumstantias impleta memorentur, ut re-
 una quidem & ordinatione Dei deesse debuerit, & non nisi omnibus adimpletis e-
 vita Christus migrare voluerit, quod sua voce testatus est, quando dixit Consumma-
 tum est.

hinc

lo,

ilo,

67

tum est. Nam ut primum de passionibus dicamus quas Christus tota vita
maximè ultimo ejus tempore sustinuit, nam dicens est negare, prout articulus
sonat, eas pro nobis & loco nostro toleratas, qui cum Catechisi fatetur, ut passus
Dei satisfaceret Christum iram Dei, cui propter nostrum reatum in se susceptum
obnoxius, tolerasse inde à vita sua initio, ut fieret Agnus ille, qui tollit peccata
mundi? Et rursus quod articulo 21. nisi impingitur Christum non sustinuit
in se pro nobis reatum mortis corporalis, sed tantum mortis & poenae aeternae, non
gem, qui supra artic. 15. asseri non tantum aeternam, sed etiam temporalem
in poenam peccati Adamo inflictam fuisse, cum ira Dei toti mortalium generi in
Christo manifestetur, dum summo omnibus horrore est, quam nisi specialiter
Christus subisset, nec veritati divinae, nec adumbrationi multivaria in victimis &
caeteris satisfactum fuisset, & nisi sua morte illam iram expiasset, ejus expiatio
cessitas in nostra morte adhuc incumberet. Etiam si fateamur sub nomine mortis
quin & singularum passionum synecdochie totam Christi satisfactionem in Scripturis
prebendi aut indigitari. Nominatim quod articulo 22. nisi impingatur
illas anxietates, quas Christus sustinuit in Horto Oliveti non fuisse satisfactorias
ad satisfactionem pertinere negari, quia antecedentes feci gravissimorum cruciatuum
quos in ipsa cruce sustinuit? cum ad comparationem illius tristissimi & acerbissimi
articuli velut praegustaminis duntaxat loco censei possint, prout de iis pronuntiat
quos doctrina Ecclesiarum Belgii callentissimos agnoscit, Belgae Jurisperiti ad
5. v. 7. Die in de dagen sijes vleeschel. (wanneer sij onse swaerke natuere
noemen hadde, en daer in bij ons wandelde ende leet.) geboden en Smaeking
den geerney die hem uit den doot woude verlossen met sware roepingen in
(de Apostel siet hier wel op de gehele verredouinge Christi, maer voornam
op de angst en uiterste benaudheit Christi in den Hof, als sij bloedige
seft gesweet, & op sijn sware roepen an het cruce, wanneer sij ziej, Mijn
mijn Godt, waerom hebt ghy mij verlaten?) geoffert sebbende [sijn
georagen, ende sijn leven voor ons in handen sijns Vaders opgedragen sebbende
en verdoort zijnde uijt de vrees. [Eulabeias, welck woort driekmald
teekent. ende is het selve dat Marcus Verbaertheit ende Groosen Angst
welcke in Christi menschelijke nature geweest is uijt het Voor sien, en
voelen van de selve benaudheden, die Christus een zijne Ziele voor ons
& cruce soude lijden, nochtans sonder sonde, gemeekt hij in het geloove
vast is gebleven, ende hem in allen desen den wille sijns Vaders volkonde
onderwerpen. Uijt welcke vrees ofte versberckinge sij hier wort geseght
geweest te zijn, om dat sij door zijn gebest, geserckt en verskerct was,
door de Kraecht sijner Godliker natuere alles sonde overwinnen, en also
vel en de doot selve onder sijne voeten bringen. Matth. 26, v. 37. ad
droevigh en seer beangst te worden notant: uijt dese woorden wort te kennen
ven een uiterste droevheit en benaudheit, die hem het bloedige sweet uijtgedru
seft, en is ontstaen niet soo seer uijt vrees van de acftaende wreede doot, die
markelaren onbeschroomt sebben angegaen, als wel uijt het voorgevoelen van de
last des toorns Godts ende der selven qualery die sij an t kruys voor ons

docere, quam quod Orthodoxissimi Theologi, supra nominati, & alii necum sentiant, in
parte verissime summum omnium passionum gradum, eorumque Factionis, fastidium existere,
alio ut cum omnes quidem Christi antecedantur passionibus & mors ipsa corporea ad
meritum meriti & satisfactionis pertineant, comparati tamen ad illas loquendo, dici possunt.
Nullam passionem Christi esse aequi aut plenè satisfactoriam, nisi illam, quam sustinuit
sub trium horarum tenebris. Cui tamen peribologie, si quis necum assipulatio
atur, non tamen à quoquam aequi aut sani iudicii Theologo tam gravis heresiodopos
Saresios eimem nisi impingendum arbitror, ut sine omnia firmamenta doctrinae
de Satisfactione contra Socinianos erit, & nostratium tela, quae ex comans
ra contra eos depromuntur debetare ac impingens denique cum illis spectetizera ac
causam ipsi proderet dicar.

Hanc ut puto satis planam sententia mea expositionem non debet observari
me dictum exagitat articulo 26

XXVI. Obscuritatem Solis cum Christus patiebatur proba,
torem esse satisfactionis Christi incepta cum Eclipsi,
quod Christus esset tunc decessori ipsi Soli, qui ideo
nollet suam lucem illi impartiri & finire cum illa.
cum causam hujus obscuritatis, quae vulgò à Prædictis Theologis dicitur consistit
ad detestationem peccatorum decidantem & crucifigentiam Christum, putari salvo
iudicio aequi commode assignari posse indignationi & ira Dei adversus hominum peccata
quorum poenam Christus eo potissimum tempore luebat. An enim credendum est
hoc speciale Judaeorum crucifigentiam Christum, (quamquam & hoc satis possibile quia
mixtum gloria) majus fuisse, quam cumulum omnium peccatorum generis humani
cum Sponsi caput devolutorum quoque aeternam ei mortem attulerunt, cum Judaei non
corpus eius occiderunt. Et si eam interpretationem tanti non velim facere ut capere
radimorium cum quoquam contrabere velim: quare eas rationes, quas antagonista
fort, dissolvere fortassis aliqua opera est.

Nec responso dignus erat articulus 27.

XXVII. Angelis qui perstiterunt in officio nihil accessisse
post aliorum lapsum, quam status istius, qui ipsis erat
communis cum illis, confirmationem.

nisi mereretur in eo detegi mera vitiligatio ipsius Antagonista, qui constans
dogma asserit adversus Origenistas, quod summi boni possessio sit inamissibilis: quare
summum bonum angelis ante lapsum non tribuerim, imò appellatione summi boni
non fuerim: quod nemum bonis angelis accessit per Dei confirmationem, quae statum
reddidit inamissibilem: est, hoc illa ipsa inamissibilitas, quam auctor dicit, communi
autem à Theologis Confirmatio dicitur. Quod si disjunctum istud conditionis ipsorum
Scholasticis viatorum & compuserform nomine velit indigitare, per me licet.

Quare reliqui articuli tangunt principium ipsum, ex quo nobis disputatio
dandi debet, nimirum Scripturam, quam tum quoad res, tum quoad verba in Originali
linguis Hebraea & Graeca, esse unicam normam doctrinae, & lapidem fidei, ad
omnia Theologica dogmata examinentur, inter orthodoxos Theologos summus
est. Versiones enim omnes, quantacumque industriè elaboratas, ad textum autenticum
gendas esse: & quamquam illis accessit auctoritas Politica vel Ecclesiastica
quam in Ecclesiis vel Scholis recipiendi sint, non tamen ulteriori Doctorum &
indagini subici, secundum illud, Scrutamini Scripturas. Quod ipsum cogitar
Margins in System. l. l. Versiones qualibet authenticae sunt, tantum prout
materialiter (quoad res enunciatas) non secundo & formaliter (quoad modum

171

Interpretes enim fuisse errori obnoxii, non Propseta. Versiones autem ad textum
Hebraicum & Graecum debent exigi. Certitudo vero conformitatis Versionum cum
fontibus Grammatica et scientia humana est doctorum, spiritualis et fidei Christianae
quoramlibet fidelium pro mensura doni Dei. Rursum: veri et unici Scripturae sensus
obtinendi nulla certior ratio, quam adhibita diligentia et oratione cum ex ipsamet Scri-
ptura emerit. Repudiat ibidem medium infallibile interpretandi Scripturam extra
Scripturam in Traditione Ecclesiae, Patrum consensu, Conciliorum decretis, quia ficti-
buntur hominibus, quod eis non convenit, illis contra jus et fas subiicitur Dei verbum,
& fides ac conscientia hominum, licet Paulus noluerit dominari fidei piorum 2 Cor: 1.
v. 24. cum tamen sub ductu Spiritus S. ad lapidem fidium Scriptura omnia et omnes
Spiritus probari debeant 1 Thes. 5. v. 21. 1 Jos. 4. v. 1. Quod si in Scriptura sensu
ernendo, aut in ullo altero ve loco explicando, aliquando sit doctorum discrepantia,
non ideo dicendum est, omnem versionum auctoritatem profus ab ipsis viliendi aut
subverti. Ceterum quod ad Annotationes attinet, imprimis Belgicas, quas auctor arti-
culo 28 dicit nullius apud me auctoritatis esse

XXVIII. Nullius plare auctoritatis esse annotationes Bel-
gicas ad Sacra Biblia, licet ex auctoritate publica
tam Politica DD. Ord. Gentium, quam Ecclesi-
asticae Synodi Nationalis sint concinnatae, et per
Revisores ex singulis Provinciis solenniter approbatae.

fateor equidem non tanta esse auctoritatis, ac Versionem, quae ubiq; quantum potest red-
dit genuinum textus auctentici sensum, qui quaecumq; lingua referatur, ferè tamen semper
coincidunt. Cum è contrariis annotationes vel referant, quae diverforum auctorum circa
ea loca sit sententia, vel moveant quomodo sensus sit accipiendus, ne in formulas com-
munis consensus incurrat. Adeoq; nec eadem auctoritas publica seu politica Annotationi-
bus translatorum (licet eorum labor à Revisoribus fuerit utcumq; approbatus:) quae
versioni est accommodata, ut vel ex lectione praefixi Diplomatis cuius consistat potest.
Quod a. articulo 29. ponitur

XXIX Ne quidem ex illis cognosci et iudicari posse
in dogmaticis, quanam sit communis doctrina
Ecclesiarum Belgii.

etsi haec talibus verbis non meminere me dixisse) Antagonistam nostrum, qui diligon-
tissimus est in illis rebus vertendis, et in Gallicum idioma transferendis, opera pretium fo-
ret conflare ex omnibus illis corpus aliquod doctrinae sive syntagma, ut ex illis cognosceret
et iudicare posset, quanam sit communis Belgicarum Ecclesiarum doctrina. Deprederet
fortasse non minus laboris in diversis et sibi contrariis subinde Annotatorum senten-
tiis conciliandis, quam nunc sibi sumit in meis examinandis et demonstrando meo quem
fingit dissidio cum illis Annotationibus aut Formulis Confessionis vel Catechesis.
Cujus Catechesis cum me quoq; repraesentorem fecit, articulo 30, quod dixerim

XXX Multa inreppise in Catechesi minus bene et re,
re dicta.

augenda duntaxat invidia causa exaggerat, qui prolato unico exemplo voluerim
ostendere dictum in Catechesi obscurius de fructu sanctae conceptionis et natiuitatis
Christi ad tegenda coram Deo peccata, in quibus concepti et nati sumus, ex alia quastio-
ne de expiatione peccatorum per solam mortem Filii Dei esse explicandum: quod mihi
arbitror ab ipsomet, commode exponi posse. Ceterum in quo astimio apud me sit
Cat

Catechesis, id probant privatae meae institutiones & Collegia, in quibus eam cum
publicum privatim quibusvis Doctorum Systematibus longe praefero. Cui iociter
et aliis formulis publicis in hac Ecclesia & Academia receptis sincere & sine
tione me subscripsisse profiteor. Neque si eas conceptas aliquando generalibus verbis
ex Scriptura petitis, ex ipsa Scriptura explicis, propterea Jesuitica alienis aut
reservationis insinulari debeo, verbis articuli 39.

XXXI. Ad eam coeterasque formulas ex publicis, neminem
teneri sua subscriptione, quo sensu scriptae sunt, sed
tantum quo sensu eas vel intellexerit vel interpre-
tari velit.

non magis quam ipsum Mareium, qui in Systemate suo scribit loc. 1. Fidiam
publicam multorum simul Pastorum in Concilio, ut ait magna sit auctoritas in
eterna Ecclesia, et quoad Opus Dei unionemque inter Pastores Ecclesiae retinendam
tamen longe infra auctoritatem Scripturae subsedit, nec alterius obligat in foro
scientiae, quam conspicerit fidelibus ad illius consensum cum Scripturis. Et si qui in
gio sint, qui rigidiorum de Objecto Praedestinationis sententiam forent, quales neque
Provincia desunt, nam si propterea dicendi sunt equivocare, vel contra professionem
subscriptionem suam contrariam Synodo Dordracensi sententiam tueri? Quemadmodum
neque vim fecisse iudicantur Reformati per Germaniam Theologi vel formale Augustanae
Confessionis, vel scientiae suae, quando subscriptio sua, uno articulo de Coena
illam receperunt: quamvis interpretationes horum & Lutherianorum saepe numero
recurrunt ab invicem differant.

Jam ex articulis his à me expressis iudicet Lector, an credibile sit me omnia conceptis
verbis, prout ea mihi adscribit, tum apud NN. A.B. Vestras, tum apud RR. Synodum
Deputatos pro meis agnovisse. Ut mittam, quod de triplici genere precum Contra
mihi quae Dei ad Deum, nescio an magis negatorie an calumniose mihi affingit: tum
quod putat se deprehendisse ex colloquio super distinctione aliqua Cl. Cocceii
neque me illi asserui offendere, neque meam sententiam ei aperire necessarium ducere.
Qua tamen duo capita speciminis loco esse queunt, tum quam aride falsas delationes
tum quam cupide sequioribus suspitionibus indulgeat, simulque docent, quo artificio
coetera primum concepta collectae fuerint.

Venio tandem ad Protestationem, in qua id agere videtur, quod plerique, qui alteri
iniuria afficiunt, ut dum eos maxime laedunt aut pungunt, minime tamen male
id fecisse videantur. Et cum tanquam coram Deo id se facere dicat, respiciat
memoriam eius dicti, quod sepe in controversia cum Voetio et aliis usurpare solent.
In nomine Domini fit omne malum.

Et tamen primum quod protestatur de sincero suo et fraterno in me affectu, inprimis
se gesserit in procuranda et promovenda mea vocatione ad Professionem Theologicam,
dicam de variis illis iudiciis, ex quibus contrarium quis facile eliciat, unum tantum
proferam quod iam anno 62 inter suos fidissimos iactavit, nolle se pati ut ad
nem Theologicam promoveret, sed barefin potius mihi impacturum. Fator tamen
à me sollicitatum, ultro me compellasse, ut amplecti vellem, et ubiqueq. poterat
tum urfisse: sed fortassis non tam mei amore quam odio Cl. D. Collegae Jos. B.
quem sua Facultati adscriptum in aliquando verubatur suis ingratis: fortasse
quod prospiceret ex Procuram quorundam in me ^{propenso} affectu, si Cattedra Theologica

olim vacua fuerit, se eam me accire non posse; maluit eius rei gratiam implere a
 ne inire, eoque nomine me sibi obstrictum reddere.
 Quam vero invitus in hanc arenam descenderit, non dicam hoc in obstantem conicien-
 do, quod mandato N.N. A.A. Vestram iustus est facere, (ut causa coniectio fieret
 ut Ch. dicunt, sive status controversia definitur.) sed ubiq; tam apud Proceres,
 quam apud plebem me criminando, ac tradendo, ostendunt eius articuli jam antea in
 vulgus sparsi numero triginta, quibus gravissimum Sarsenon me reum peragit:
 aut si legitimi accusatoris nomen detrectat, videat annon obstrictatoris, re gravius
 dicam, nomen incurat. Atq; utinam satis semper ipsi fuisset doctrinam suam
 tueri, nec tam acriter ad examen suum vocasset omnia aliorum dicta & scripta, quam
 ad se non pertinentia, in quibus acutius vult videri se cernere, quam ipsorum auctores,
 vel quam aquila aut serpens Epidaurius: unde pro genio suo perpetuam digladiandi
 materiam facile fuit ipsi reperire.

Quod vero tantum agmen & inde afflictum contrariarum opinionum sibi fingit in tot
 Theologia capitibus, quas rogo tantum ut N.N. A.A. Vestra sua iudicii lance prudenter
 expendant, an aliam causam affert, quam quia sua perpetua traditio videantur adver-
 saris: cum ego nunquam propositum Saburum vel eius vel eiusq; alterius doctrinae aut
 velle laudare aut refutare: nisi ipse omnes continuo habeat adversarios sua doctrinae,
 aut honori sua Professionis adversantes, qui non ipsius methodum verba & sententias presso
 ubiq; pede sequantur. Quod si ad eandem veritatem probandam axiomata quadam Theologiae
 quae a nostratibus videntur principia subservantur, ab adversariis a. cen gratis assumpta, re-
 pudiantur, quia deserto testimonio Scripturae carent, non peninde adhibeo, nam auctor
 paradoxia & haereticos, et novitates in Ecclesia condemnari debeo. De studio pacis ipsius
 & concordia quid expectandum nisi fuerit, sane dubito, cum auctoritatis & infallibilitatis
 sua, qua in hoc docendi munere se putat habere, tuenda gratia, ejusmodi colloquia inspi-
 tuere fortassis optaverit. Certe si consuetam & a semetipso praesumptam in componendis
 hujusmodi controversiis viam tenere voluisset, dedisset tentasse transactionem privatam,
 aut hac non succedente, rem ad Senatum Academicum aut D. Curatoris retulisse:
 neq; interim contra Collegam nominatim vel directe et ex professo sive protegendo, sive
 disputando insurrexisset, cum offensione publica. Verum ipse nihil horum omnino obser-
 varit: nam privatam collationem declinavit, & magis ad huc Senatum Academicum quem,
 cumq; quod illos omnino iudices pati nollit. Quod si coram D. Andrea solo, ut communi
 nostro amico, voluisset ad placidam collationem descendere, conditionem eam non detrectasset.
 Verum aliud videtur ei consilium fuisse cum R.R. Synodi Deputatos, fortassis perverso de
 mea animi sententia edoctos, in me concitare studuit, cum me ex improviso, & de hac re nec
 praemonitum, nec cogitantem, coram eis in Curiam evocavit, et non tam rationibus suis
 convincere quam praesudicata auctoritate gravare voluit. Attamen ea prudentia
 & moderatione nisi sunt R.R. D. Deputati Synodi, ut nihil sibi de his controversiis
 iudicandum sunserint, sed ex Christiano officio ad pacem & concordiam mutuan duntaxat
 exhortati sunt. Quod si ipsi commotior & in fermento esse visus sum, sane non debet
 putare tam levi animo adeo atroces injurias & criminationes ab aliquo accipi posse,
 quam facile ab altero imperantur.

Quod scripsit se ad praesentem scripitionem accinxisse in Spiritu lenitatis, nihilq; nisi
 affinxisse, hoc lubens N.N. A.A. Vestris iudicandum submitto, cum sententia mea, imo
 non mea solum sed plerumq; aliorum quoq; Theologorum, tam odiosas consequentias et
 ad extremum usq; exaggeratas, attulerit, ut sperem apud aequos lectores magis indi-
 gnatione

gnationem adversus se, quam in me provocaturum. Frustra autem est, quod me
qua officii & modestie mea ipse esse intelligo. Neque enim unquam mihi infallibilitatem aut
tatem in interpretandis Scriptura dictis arrogari, & mea cogitata libens aliorum ex
subjeci, ut qui agnoscam errare non minus meum, quam Summum esse. paratus
cedere de sententia, in omnibus qua proposita sunt, si contrariis offant Scriptura, aut
sanis inde ^{proditis} consequentis convincar. Quod vero majorem invidiam se mihi concili
sperat ex eo, quod antithesis inter me & R. Patrem meum p.m. voluerit statueri
nomine, ut fama est, priores suas theses de Sabbatho inscribere, non puto, si quando
eo in rebus minoris momenti & problematicis, aut explicando singulari Scriptura
dissentiam, id tanti esse, ut illico me arrogas, incredulus, & quod horrendum, par
lit flagitii reum incusare debeat, qui eo in pietate ac veneratione Patris scripta Sabba
ut in explicatione publica Locorum Communium, ejus methodum verba & sententiam, &
his Collegis Catecheticis unum fore litem, quem discipulis suis ante omnes commenda
in omnibus sequar, salva ⁱⁿ libidine libertate ac dilectu dictionum Scriptura atq;
torum, qua ad probationem cujusq; articuli potissimum fauere mihi videntur. Potius
dorit, at non animam odio, rixa, invidia, qua bono odio affinia sunt, plenum habet
qui adversus omnes fratres suos & Symmistas, non solum Sic, sed in omnibus feri
niis sic invidetur, & ipsorum scribi sint novos, & suam una malignitatem toti
tegat: non sicut doctus, si Scripturarius esse velit, verba et mentem Apostoli Jac
cap. 3. v. 13. seq. Quis sapiens, & scientia praeclarus est inter vos? demonstrat ex bona
refutatione opera sua cum lenitate sapientie. Quod si invidiam amarum habetis, ostend
nam in corde vestro, ne gloriariim, & ne mendaces estote adversus veritatem. Ne ut
Sapientia superni descendens, sed terrena, animalis, daemoniacae. Ubi enim invidia
et rixa, ubi iniqua vita, & omne opus pravorum. Equidem non spero NN. At. Ver
& suspicionibus & angustis, qua nunc ex commotione animo D. Collegae mihi pro
de initiis Professionis meae Theologicae, tam male opinaturas, ut eudant novam
in hac Academia me velle procedere. quod ut puto quotidiani mei Auditores tam
cademia, tum in Templo aliter judicabunt: neq; prohibeo, quo minus tradituri, spe
tibus & quibusvis inspirationibus per Locos Communes Studiosi utantur, dum una
gant, vel alius liberum relinquunt. Quod si prorsus eas ipsas secundum illud
Scrutaminis Scripturas, qua sola juxta Apostolum nos possunt sapientes redire
salutem. Quod qui faciunt, auctoritatem ejusmodi Systematum & maxime formali
publicarum, non labefactant, sed confirmant. In eo igitur studio dum pedale pro
bus meis laboro, rogo NN. At. Vestras, ut mihi per R. D. Collegam liceat, dum
o impetam, in meo munere tranquille vivere, nec cogar bonas horas criticis scrip
miseri prodigere. Quibus ego vel jam nunc, si potestae in quiete mecum vivere
libens bona fide in perpetuum renuncio.

NN. At. Vestram

observatissimas

J. Alting

25 Novemb. 1668

do me
 lam
 non ex
 eris
 a, nat
 concili
 fatu
 i qu
 i p
 la b
 tiam
 omni
 atq
 otius
 um b
 feri
 tot
 vob
 q
 i
 Na
 in
 At
 i
 em
 ces
 tiri
 u
 illud
 redd
 fam
 Solo
 ceat
 s
 v
 im
 b.

h
 w
 h
 e

at the end of the book
the name of the author
is written in the margin